

**ЗАПРОВАДЖЕННЯ НОВОВВЕДЕНЬ В ДІЯЛЬНОСТІ ПРАКТИЧНИХ
ПСИХОЛОГІВ І СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ
ЯК СИСТЕМИ ВЗАЄМОЗАЛЕЖНИХ ВИДІВ РОБІТ**

О.М. СИРОВАТКО

***Україна, Запоріжжя, КЗ «Запорізький обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти» ЗОР***

Тільки в останні роки інноваційно-технологічні компоненти професійної діяльності (проектування, технологічність, моніторинг, інструментарій професійної діяльності фахівця) стали предметом досліджень (Б.М. Алмазова, М.А. Беляєва, М.Р. Бітянова, Ю.М. Галагузова, В.Г. Панок, Л.М. Фрідман, та ін.) [1, 2, 3]. Але ці компоненти не об'єднані єдиним ядром і тому представляють механічний звід, набір автономних прийомів і засобів діяльності. Сам процес оволодіння технологією проектування представляє собою проект майбутньої професійної діяльності, формує сучасного фахівця з належною професійною культурою, системоутворюючою ланкою якої виступає проєктивно-технологічна компетентність. Таким чином, виникає необхідність у цілісній концепції становлення проєктивно-технологічної компетентності практичних психологів та соціальних педагогів системи освіти.

В.Г.Панок вважає, що «психологічна технологія – це цілісна методична система, що складається з трьох основних частин: діагностичної, інтерпретаційної (або пояснювальної) й корекційної. Основний зміст застосування психологічної технології – це внесення змін у зміст, форми і напрями індивідуального розвитку особистості», програму її діяльності. І далі: «Розробка психологічної технології є по суті процесом психологічного проектування, що спрямований на вирішення конкретної ситуації індивідуального розвитку або соціальної взаємодії з використанням знань і досвіду наукової та побутової психології. Застосування технології у практичній роботі передбачає, як правило, її адаптацію до конкретних умов роботи з конкретною людиною»[3, с. 29].

Сьогодні технологічний підхід виступає як концентроване вираження досягнутого рівня професійного розвитку, впровадження наукових досягнень в практику, показник високого професіоналізму діяльності. На думку японського педагога Т. Сакамото, технологічний підхід являє собою впровадження системного способу мислення.

Технологічний підхід дозволяє: з більшою визначеністю передбачати результати і керувати педагогічними процесами; аналізувати і систематизувати на науковій основі наявний практичний досвід і його використання; комплексно вирішувати освітні та соціально-виховні проблеми; забезпечувати сприятливі умови для розвитку особистості; зменшувати ефект впливу несприятливих обставин на людину; оптимально використовувати наявні в розпорядженні ресурси; вибирати найбільш ефективні і розробляти нові технології та моделі для вирішення виникаючих соціально-педагогічних проблем. Однак технологічний підхід до освітніх та педагогічних процесів не можна вважати універсальним, він лише доповнює наукові підходи педагогіки, психології, соціології, соціальної педагогіки, політології та інших напрямів науки і практики.

У нашому розумінні технологічний підхід – це радикальне оновлення інструментальних і методологічних засобів професійної діяльності за умови збереження наступності у використанні науки і шкільної практики. Позначимо основні аспекти технологічного оновлення діяльності фахівців психологічної служби: переведення мети діяльності в технологічний ланцюжок впливів, що операційно вишиковуються строго відповідно до цільових установок, перекладаються у форму конкретного очікуваного результату; функціонування технології як взаємопов'язаної діяльності практичного психолога та соціального педагога на договірній основі з урахуванням принципів оптимальної реалізації людських і технічних ресурсів; поетапне проектування, програмування, планування діяльності та подальша реалізація елементів педагогічної технології відтворюваних будь-яким фахівцем психологічної служби та гарантованість досягнення планованих результатів професійної діяльності; включення в педагогічну технологію діагностичних процедур, що містять параметри, критерії, інструментарій вимірювання результатів діяльності.

Для того, щоб побудувати взаємодію психологічної та педагогічної технологій, перш за все необхідно усвідомити, якими якостями (вимогами) повинна володіти психологічна технологія, щоб результати її роботи були застосовні педагогічним колективом. Такими вимогами до діяльності психологічної служби є:

1. Продукт діяльності психологічної служби повинен бути технологічним, тобто алгоритмічним, стандартизованим, продукт повинен регулярно (циклічно) з'являтися перед замовниками і бути передбачуваним (знайомим, очікуваним) для цього замовника.

2. Реакція на продукт з боку замовників теж повинна бути технологічною, тобто реакція повинна бути стандартною і вибір цієї реакції здійснюється з набору стандартних, заздалегідь відомих замовникам реакцій. Продуктом діяльності психологічної служби є інформація, і тому ці вимоги висуваються саме до інформаційного потоку, що виходить від психологічної служби до членів адміністрації, педагогічного колективу, учнів, їх батьків.

Згідно з Планом заходів щодо розвитку психологічної служби на період до 2017 року Міністерством освіти і науки України визначено нововведення, що мають бути запроваджені у діяльність практичних психологів та соціальних педагогів, а саме: *циклограми діяльності, діагностичні мінімуми, протоколи діяльності*.

Циклограма професійної діяльності є одним з проявів усталеної концепції системності в організаційно-методичній роботі психолога, яка склалася протягом певного часу. Для ефективного керівництва важливо дотримуватися *управлінського циклу* — періодичного повторення всіх основних завдань та функцій. Повторюваний цикл може мати різну тривалість: від тижневої до річної. Загалом річний цикл є більш загальним, він містить принципові моменти організації діяльності фахівця служби й педколективу навчального закладу. Визначення циклів у діяльності дає змогу скласти відповідну циклограму роботи, яка оптимізує та спрощує діяльність фахівця. Зокрема, така циклограма допомагає: усвідомити обсяг роботи, яку необхідно виконати впродовж року; побачити внутрішні ресурси для ефективної діяльності психологічної служби навчального закладу або району в цілому; створити умови для потужних позитивних змін і перетворень як в освітній установі, так і в діяльності практичного психолога.

Циклограма діяльності (види діяльності та тижневе навантаження) представляє собою тижневий режим праці практичного психолога й соціального педагога з визначенням видів діяльності на 40 годин (1 ставка), 30 годин (0,75 ставки), 20 годин (0,5 ставки), 10 годин (0,25 ставки). При цьому 50% часу варто відвести для безпосередньої роботи з учасниками навчально-виховного процесу (індивідуальна і групова психодіагностика, консультування учнів, учителів, батьків, корекційно-розвивальна робота тощо) та 50% часу — на підготовку до проведення соціально-психологічних заходів (занять, тренінгів, ділових ігор), обробку результатів досліджень, оформлення висновків тощо. Циклограма діяльності дає змогу фахівцеві оптимально побудувати свою роботу, тим самим створюючи умови для професійного саморозвитку та особистісного зростання. М.Р. Бітянова пропонує проводити п'ять

робочих циклів за рік, у 1,3,5,8 та 10-х класах. Вона вважає, що збільшення навантаження (тобто більшу кількість консилиумних циклів за рік) негативно позначиться на якості роботи психолога»[1].

Технологічний ланцюжок (один малий консилиумний цикл діяльності психолога), що запропоновано М.Р. Бітяною, виглядає таким чином: тестування класу - анкетування педагогів (можлива індивідуальна бесіда з кожним учасником консилиуму) - додаткове (поглиблене) дослідження деяких учнів - психолого-педагогічний консилиум - реалізація рішень консилиуму - консультування батьків за підсумками консилиуму. Провідною ланкою цього ланцюжка є психолого-педагогічний консилиум – збори педагогів, що працюють в даному класі (в крайньому випадку в даній паралелі).

З огляду на стан інформатизації та комп'ютеризації сфери освіти і при повному взаєморозумінні з керівником школи багатьом психологам вдається провести дев'ять робочих циклів на рік, тобто охопити роботою дев'ять паралелей.

Технологічний ланцюжок – малий цикл діяльності психолога, запропонований в нашій моделі, виглядає таким чином: психологічний практикум для педагогів - анкетування учнів - організація спільної діяльності практичного психолога і педагогів, які працюють у даному класі - групова і індивідуальна робота психолога з учнями - виступ на батьківських зборах за підсумками анкетування або тестування - консультування педагогів і батьків. Технологічний ланцюжок – великий цикл діяльності психолога – виглядає так: психологічний практикум для педагогів - організація спільної діяльності педагогічного колективу та практичного психолога і соціального педагога щодо розв'язання певної проблеми - психолого-педагогічний семінар - реалізація рішень психолого-педагогічного семінару. На основі циклограми може розглядатися питання про співвідношення відтворення і розвитку діяльності. Системний підхід до вирішення будь-якої проблеми завжди дає результат.

Укладання діагностичного мінімуму – одне з першочергових завдань будь-якого дослідження. В загальному вигляді психологічний висновок, що укладається на основі результатів діагностичного мінімуму, розглядається як розгорнутий опис стану психічного та особистісного розвитку дитини на конкретному етапі її життя. Діагностичні мінімуми укладаються у кількості 3-ох методик, опитувальників, тощо, поглиблений діагностичний мінімум – з 5-ти. Залежно від мети дослідження в психологічній практиці розрізняють три рівні діагностичних висновків – симптоматичний, етіологічний та типологічний – та укладають відповідні рекомендації. Згідно з симптоматичним (емпіричним) рівнем висновок тільки

констатує певні психічні особливості або симптоми, за якими надаються певні практичні рекомендації. Основний метод надання симптоматичного висновку – спостереження та самоспостереження. Другий рівень висновку – етіологічний – спирається не тільки на наявність певних психічних особливостей, але й причини їхнього виникнення. Третій рівень висновку – типологічний – визначає місце й значення отриманих результатів у цілісній картині особистості та прогнозує можливі варіанти її розвитку. Поєднання психодіагностичного мінімуму, що проводить практичний психолог, з структурованим спостереженням за дитиною, до якого залучаються вчителі (вчителі, класні керівники), забезпечує не тільки кваліфікований супровід (не час від часу, а постійно), а також підвищує психологічну компетентність вчителя.

Укладання програми дослідження та протоколів діяльності є обов'язковим продуктом діяльності й одночасно формою звіту про виконану роботу практичним психологом та соціальним педагогом. Укладання програми дослідження дає можливість: уточнити предмет дослідження, узгодити питання, які нерідко стають предметом спору або конфліктів після проведення дослідження, своєчасно інформувати адміністрацію, педагогічний колектив про актуальний стан проблеми, що вивчається, накреслити програму подальших спільних дій психолога з усіма учасниками навчально-виховного процесу для вирішення даної проблеми. Протокол діяльності є формою фіксації особливостей процесу взаємодії психолога з дитиною, іншими суб'єктами освітнього процесу. Протоколи оформлюються у вигляді таблиць у вільній формі. Вимоги торкаються лише одиниць фіксації: поведінкові реакції, вербальний супровід діяльності, динаміка емоційних станів тощо. На підставі протоколів діяльності (діагностичних, профілактичних, тощо) доцільна розробка психокорекційних програм, специфічних для даної вікової групи.

Таким чином, циклограми діяльності, до складу яких входять протоколи діяльності з певних напрямків роботи, та програми діагностичних мінімумів є системою взаємозалежних видів робіт та складають робочий портфель спеціаліста психологічної служби, що визначає всю сукупність технологій, методів і методик, які дозволяють вирішувати професійні завдання.

Література:

1. Битянова М.Р. Организация психологической работы в школе. – М.: Генезис, 2000.-298 с.
2. Фридман Л.М. О концепции школьной психологической службы // Вопросы психологии. – 2002. - № 1. – С. 97 – 106.
3. Основи практичної психології /В.Панок, Т.Титаренко, Н.Чепелева та ін.: Підручник. К.: Либідь, 1999. - 536с.

Сироватко Олена Миколаївна

Запровадження нововведень в діяльності практичних психологів І соціальних педагогів
як системи взаємозалежних видів робіт

м. Запоріжжя, КЗ «ЗОППО» ЗОР, обласний науково-методичний Центр психології та
соціології освіти , методист

061236-18-14, zaporizja08@ukr.net